

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК: 364(477); DOI: 10.31388/2519-884X-2022-45-7-16

*Агєєва І. В., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
age709@ukr.net*

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМИ

***Анотація.** В статті визначено теоретичні, організаційно-економічні та науково-практичні аспекти соціального захисту населення в Україні їх проблеми та шляхи вирішення. Визначено пріоритетні напрямки, проблеми та розвиток соціальної сфери України на шляху до євроінтеграції. Проаналізовано умови функціонування діючої системи соціального захисту населення України. Визначено, що становлення соціального захисту та збільшення впливу соціального захисту на добробут населення прописано в Конституції України, а розвиток інших соціальних складових має належним чином регулюватися державою.*

***Ключові слова:** населення, соціальний захист, розвиток, проблеми, матеріальне забезпечення, соціальне страхування, матеріальна допомога.*

JEL code classification: H53

*Ahieieva I. V., Ph.D., Associate Professor
Dmitro Motornyi Tavria State Agrotechnological University
age709@ukr.net*

SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION OF UKRAINE AND ITS PROBLEMS

***Abstract.** The article identifies theoretical, organizational, economic and scientific and practical aspects of social protection in Ukraine, their problems and solutions. The priority directions, problems and development of the social sphere of Ukraine on the way to European integration are determined. The conditions of functioning of the current system of social protection of the population of Ukraine are analyzed. It is proved that the problem of proper social protection of low-income and privileged categories of citizens through the introduction of state social benefits aims to create conditions under which such citizens will be able to legal and material support to overcome a difficult situation that may be a manifestation of social risk in general. It is determined that the formation of social protection and increase its impact on the welfare of the population is enshrined in the Constitution of Ukraine, and the development of other social components should be properly regulated by the state.*

***Keywords:** population, social protection, development, problems, material security, social insurance, material assistance.*

Постановка проблеми. Однією з основних складових, які обумовлюють зміст категорії «соціальна держава» є соціальний захист. Без визначення шляхів досягнення ефективної системи соціального захисту неможливо розбудувати дійсну, а не декларативну соціальну державу в Україні. Отже, питання формування системи соціального захисту нерозривно пов'язані з процесом досягнення орієнтирів, проголошених в Основному Законі. В статті

1 Конституції стверджується, що Україна є демократичною, правовою і соціальною державою. Одними з найбільш актуальних стратегічних завдань нашої держави на сучасному етапі є гарантування та реалізація цих положень [1].

Соціальний захист в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення (шляхом соціального страхування); пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим

категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги [2,3,4,5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем соціального захисту населення представлено у працях провідних науковців: Качуренко Ю. К. [6], Скуратівського В. А., Трощинського В. П., Ситник П. К. [7], Борецької Н. П. [5], Бригадіна П., Бакирова В., І. Даниленка І., Кизилова К., Кузина І. [7], Чечель А. О., Тарасенко Д. Л. [9], Куценко О. Д. [8] та ін. Вклад вчених у вивчення актуальних питань функціонування соціальної сфери є дуже вагомим. Визнаючи наукову цінність досліджень зазначених авторів, слід визнати необхідність вивчення питань, які стосуються подальшого розвитку соціальної сфери на шляху євроінтеграційних процесів, що обумовлює актуальність теми, визначає мету та змістовну спрямованість дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних і практичних засад функціонування системи соціальної сфери в сучасних умовах та розробка рекомендацій щодо її подальшого удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Прагнення України увійти до Європейської співдружності країн та до Європейського союзу неможливе без створення системи правових, економічних, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ та організацій, що впливатимуть та сприятимуть підтриманню соціальної стабільності в суспільстві, створенню умов для зростання добробуту населення, забезпеченню належного рівня та якості життя населення. Реалізація соціальної політики стосовно будь-якої категорії громадян неможлива без здійснення їх соціального захисту, а соціальний захист є важливою складовою соціальної політики та необхідним елементом функціонування держави в умовах ринкової економіки [17].

▪ Розвиток соціальної сфери має стати

не прерогативою держави, а справою всього суспільства. Це підвищує роль кожної конкретної особистості і громадських організацій та об'єднань в управлінні соціальним розвитком – від фінансування до визначення завдань і контролю.

▪ Нова роль соціальної сфери у суспільстві потребує адекватних зрушень у державній політиці, глибокого – а подекуди і докорінного – реформування чинних систем управління, зокрема фінансування [7].

Впродовж останніх років загальний рівень доходів залишається низьким навіть за стандартами країн з перехідною економікою. Крім того, середні показники приховують дедалі більший відрив заможних верств від решти населення. Власне це і пояснює феномен останніх років – майже всі економічні показники поліпшуються, середня заробітна плата зростає випереджаючими темпами, а населення залишається невдоволеним.

Практично за всіма показниками рівня життя населення Україна істотно поступається країнам не тільки розвиненої, а й перехідної економіки. Зокрема, заробітна плата, що є основною складовою доходів населення, залишається надто низькою для виконання нею своїх основних функцій; її міжгалузева диференціація є надто глибокою, а міжкваліфікаційні розбіжності – надмірними в галузях з високою оплатою праці і такими, що межують зі зрівнялівкою у галузях з низькою заробітною платою, передусім у бюджетній сфері.

Незважаючи на значне збільшення обсягів фінансування галузей бюджетної сфери і переважне спрямування коштів на оплату праці, співвідношення між заробітною платою освітян, працівників охорони здоров'я і соціального забезпечення та середньою заробітною платою в економіці України практично не змінюється і становить 72–73 і 59-60%* відповідно. Отже, по-перше, потенціал бюджетної політики для вирішення проблем у сфері оплати праці використовується далеко не повністю, а по-друге, система управління галузями бюджетної сфери не забезпечує належного зв'язку між обсягами фінансування та кількістю і якістю наданих послуг.

Збереження високих міжрегіональних

відмінностей у рівнях заробітної плати створює складні проблеми у забезпеченні єдиних національних стандартів рівня життя населення окремих регіонів, у подоланні бідності та становленні середнього класу в країні.

Низький рівень заробітної плати та соціальних трансфертів, неефективна система соціального захисту та значне майнове розшарування населення спричиняються до масштабної бідності – нині в Україні бідують близько 13 млн. осіб, чії доходи майже вдвічі поступаються доходам небідних верств населення. Нерівномірність подолання кризи в різних секторах економіки обумовлює значну диференціацію бідності, насамперед регіональну – стрімке поліпшення ситуації спостерігається лише у великих містах.

Розв'язання проблем бідності є невід'ємною складовою політики економічного зростання, що дає змогу сконцентрувати на цьому більше ресурсів. Однак, за несвоєчасного використання переваг етапу прискореного збільшення бюджетних ресурсів, фактичного невизнання стратегії подолання бідності державним пріоритетом, відсутності постійно діючих заходів боротьби з бідністю, остання неминуче посилюватиметься через зростання нерівності населення за доходами. Невідкладним завданням найближчої перспективи є забезпечення належних доходів працюючого населення і відповідних страхових виплат (перш за все, пенсійних) та надання справедливої допомоги непрацездатним верствам суспільства. Акценти державної політики доходів мають бути перенесені з переважної підтримки вразливих верств населення на соціальний захист працюючих – це створить належну мотивацію економічної, зокрема трудової, активності і сформує необхідні надходження до фондів соціального страхування та бюджетів. Водночас слід запобігти відновленню патерналістських очікувань та утриманських настроїв у тієї частини суспільства, яка не може самостійно забезпечити собі та своїм утриманням прийнятний рівень життя [20].

Водночас у політиці має знайти втілення трактування бідності як багатоаспектного

явища, пов'язаного з позбавленням доступу до базових соціальних послуг – медичних, освітніх, житлово-комунальних тощо. Від подолання бідності за доходами необхідно перейти до розв'язання проблем бідності за можливостями. Місце проживання, низький соціальний статус або брак коштів не повинні нікому перешкоджати отримати необхідну медичну допомогу, здобути освіту високого рівня, отримати конкурентну професію та робоче місце з гідними умовами і оплатою праці [15].

Висока освітня підготовка населення, зокрема професійна, є безперечним пріоритетом державної соціальної політики. В Україні, яка відзначається високими показниками насиченості економіки кваліфікованими кадрами, цілком порівнюваними зі стандартами економічно розвинених країн, конкурентні переваги на ринку праці та в заробітках дає тільки вища освіта, хоча значна частина фахівців з вищою освітою, вимушено працює не за спеціальністю. Сьогоднішні випускники вищих навчальних закладів не завжди можуть знайти собі роботу – непоодинокі випадки їх звернень до центрів зайнятості та подальшої перекваліфікації. Отже, нагальною необхідністю стає державне забезпечення високих стандартів якості освіти (шляхом акредитації та ліцензування) у всіх навчальних закладах, незалежно від місця їх розташування і форми власності, та наближення професійної структури підготовки робочої сили до вимог ринку праці, не тільки сучасних, а передусім майбутніх [5].

Практично не забезпечує конкурентоспроможності на ринку праці і відповідно належних доходів наявність професійно-технічної освіти, що свідчить про необхідність докорінної модернізації професійної освіти, її адаптації до нових соціально-економічних умов.

Проблеми загальної середньої освіти пов'язані не стільки з охопленням дітей відповідного віку, скільки з якістю набутих знань, особливо у сільських поселеннях та малих містах. До їх вирішення слід підходити дуже виважено. Так звані малокомплектні сільські школи потребують значно більших витрат на утримання, але, як

свідчить аналіз досвіду країн Східної Європи, в освітньому сенсі вони не мають істотних недоліків принаймні впродовж перших років навчання. Наявність же школи є потужним поштовхом для соціальної згуртованості та культурної ідентичності мешканців села.

Сьогодні в країні існують різні стандарти надання освітніх послуг, диференціація яких визначається переважно місцем проживання, що суперечить нормам Конституції України, провокує формування багатопоколінної, спадкової бідності. Отже, необхідно здійснити реорганізацію шкільної мережі з урахуванням потреби в отриманні освіти високої якості як міським, так і сільським населенням [6].

Стан здоров'я населення, доступність та якість медичних послуг. Рівень захворюваності та смертності населення України, як і в цілому ситуація в галузі охорони здоров'я, залишаються критичними: 40% населення – це інваліди та особи, які перебувають на диспансерному обліку, тобто потребують системного лікування; середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні є нижчою, ніж в європейських країнах з перехідною економікою, на 5–6 років, а в економічно розвинених – на 9–11.

Найгостріші проблеми здоров'я населення України пов'язані з захворюваністю, інвалідністю та смертністю від хвороб системи кровообігу і новоутворень (передусім чоловіків працездатного віку) та таких соціально небезпечних інфекційних хвороб, як СНІД і туберкульоз. І це (поряд із загальними соціально-економічними та екологічними проблемами, поширеністю шкідливих звичок та нехтуванням вимогами здорового способу життя) висвітлює існуючі негаразди у системі первинної та вторинної медичної допомоги [3].

Ситуація в соціальній сфері, механізм її функціонування та фінансування значною мірою визначається обраною моделлю розвитку держави. Соціально орієнтована економічна система з домінуванням складових соціал-демократичної моделі державного устрою передбачає високий рівень перерозподілу ВВП через бюджет (а отже, високі податки з доходів за прогресивною шкалою), високу частку

державної власності в економіці країни, високий ступінь контролю держави за соціально-економічними процесами і поширення практики надання соціальних послуг через суспільні фонди споживання.

Розвиток України в сучасних умовах потребує орієнтуватися на європейські стандарти, будувати соціально-економічну політику держави та спрямовувати дії уряду на покращання рівня життя. Соціальний захист, в якому населення надійно захищено, це впевнений крок для досягнення процвітання країни та її суспільства. Питання соціального захисту населення на шляху розвитку євроінтеграційних процесів є дуже актуальним, від нього залежить рівень життя суспільства, його духовний, матеріальний та соціальний добробут. Структура соціального захисту складається з трьох суб'єктів: держава, юридичні особи і громадяни. Відповідно формується структура системи соціального захисту, яка включає:

- соціальне забезпечення;
- соціальні гарантії держави населенню;
- соціальна допомога;
- соціальне страхування.

Етап економічного зростання вимагає переосмислення обраної стратегії саме в контексті розвитку соціальної сфери: забезпечення виключно бюджетного її фінансування потребуватиме посилення державного втручання в економічні процеси, зокрема повернення до прогресивної шкали і загального збільшення рівня оподаткування доходів.

Поєднання ж ліберальних принципів регулювання економіки з соціал-демократичними методами управління соціальною сферою неминуче призведе до неефективності та спровокує масштабний дефіцит бюджету. Збереження нині існуючих методів і масштабів державного регулювання економіки цілком можливе, але за таких умов тягар фінансування освіти (за винятком базової), охорони здоров'я (за винятком певного мінімуму медичних послуг), житлово-комунальної сфери, соціального захисту перекладається на населення через прискорений розвиток різних форм страхування та кредитування і проведення повномасштабної реформи

системи оплати праці. Проведення масштабної реформи соціальної сфери потребує запровадження багатоканальної системи фінансування.

Однією з найбільших проблем системи соціального забезпечення є неефективність вітчизняної системи соціальних пільг. Так, в Україні згідно чинного законодавства пільги надаються за категоріальним принципом, тобто громадяни отримують їх в результаті приналежності до тієї чи іншої пільгової категорії громадян. При цьому не враховуються доходи і матеріальний добробут пільговика та його родини, оскільки пільги цим категоріям надаються без попередньої перевірки рівня їх доходів чи засобів існування, а розмір пільг встановлюється залежно від категорії отримувача.

Як наслідок, частка осіб, які отримують соціальну допомогу, серед тих, хто не належить до числа бідних за критерієм поточних доходів, навіть перевищує кількість отримувачів серед бідних. 2/3 загальної суми пільг та допомог припадають на частку домогосподарств з середнім доходом, більшим за прожитковий мінімум.

Окремі категорії громадян отримують пільги за багатьма підставами протягом тривалого періоду часу без оцінки потреби в них. Розміри допомоги, яку отримують «бідні» та «небідні», практично не різняться між собою.

Оскільки пільги надаються незалежно від доходу та потреби в них (від чого потерпають найбідніші), вони неспроможні забезпечити бідним прожитковий мінімум. Загострює проблему ще й те, що доступ до пільг по країні є вкрай нерівномірним: так, частка міських сімей, які користуються пільгами на оплату транспортних послуг, у 2,5 рази перевищує аналогічний показник для сільського населення (12,6 % та 30,9 %).

Значна кількість осіб пільгових категорій призвела до того, що майже третина населення України охоплена системою пільг. Згідно законодавчих актів право на пільги мають 19,5 млн. громадян, що складає понад третину населення України. До основних категорій громадян, які мають право на пільги, належать: ветерани праці (близько 4,9 млн. осіб), з яких особи, що мають

особливі трудові заслуги перед батьківщиною (1,1 тис.); ветерани війни (близько 3,3 млн. осіб); особи які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (близько 2,1 млн.); діти війни (6,7 млн.); особи які мають право на пільги за професійною (службовою) ознакою (близько 1,3 млн.); учасники АТО та Революції Гідності (5,4 млн.); пенсіонери за віком (10,6 млн.) [14]. Крім того, одна особа може отримати декілька статусів, які дають їй право на пільги, доплати, преференції, допомоги тощо. Усього в населення нині близько 26 млн. таких посвідчень [16].

Значна кількість осіб, що мають право на пільги, а також відносно великі їх розміри призводять до неспроможності державних фондів фінансувати їх у повному обсязі. Так, Міністерство соціальної політики повідомляє, що в цілому на виплати всіх державних соціальних допомог, пільг, компенсацій і преференцій у держбюджеті на поточний рік закладено більше 30 млрд. грн. Але якщо розрахувати всю кількість пільг, яка існує в нинішньому законодавстві, то, за оцінкою експертів, для їх обслуговування необхідна сума, яка співрозмірна сумі майже половини державного бюджету – 120-140 млрд. гривень. Тобто, має місце збільшення зобов'язань за пільгами без наявності відповідних джерел їх фінансування.

Серед проблем у системі пільг необхідно назвати також відсутність єдиного законодавства, яке регулювало б сферу надання та отримання пільг – ця сфера регулюється багатьма законодавчими актами.

Однією з найгостріших проблем соціального страхування є низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою і низька адресність при наданні соціальної підтримки тощо, а саме:

Перманентний дефіцит Пенсійного фонду, збільшення кількості пенсіонерів, велика частка пенсійних видатків у ВВП (18%).

Незадовільний стан медичного забезпечення, неспроможність бюджету забезпечити надання якісних медичних послуг.

Низька адресність соціальних пільг,

відсутність єдиного законодавчого акту, який регулював би систему надання соціальних пільг, невідповідність між розмірами пільг та реальними можливостями їх забезпечити.

Однією з проблем на сьогодні є незавершеність соціальної реформи, відсутність політичної волі та політичного розуміння необхідності поглиблення та завершення соціальної, в першу чергу, пенсійної реформи. Це зумовлено хронічною нестачею коштів в пенсійних та інших

фондах, та неефективне або нецільове їх використання.

В системі соціального забезпечення існують також проблеми наступного характеру: низька адресність соціальних пільг; невідповідність між розмірами пільг та реальними можливостями їх забезпечити; залишкове фінансування медичного забезпечення, що не дозволяє підтримувати систему медичного захисту на належному рівні (табл.1).

Таблиця 1

Шляхи вирішення проблем соціального захисту населення України

Виявлені в ході дослідження проблеми	Пропозиції щодо вирішення
Низька адресність соціальних пільг	Відхід від категоріального принципу надання пільг і орієнтація пільг на конкретну людину. З'ясування рівня доходів людини, яка претендує на пільгу, і надання пільги тільки у разі, якщо її дохід є нижчим за середній
Невідповідність між розмірами пільг та реальними можливостями їх забезпечити	Заборона на введення нових пільг, законодавче встановлення конкретного джерела фінансування для кожного виду пільг, введення обмеження «одна людина – одна пільга»
Дефіцитність Пенсійного фонду	З метою зменшення видаткової частини Пенсійного Фонду ввести максимальний розмір пенсії за віком, детінізувати заробітну плату, що дозволить збільшити базу для нарахування пенсійних внесків
Залишкове фінансування медичного забезпечення	Запровадження обов'язкового медичного страхування, що дозволить зменшити навантаження на державний бюджет та водночас обмежити можливість покривати інші бюджетні видатки за рахунок видатків на охорону здоров'я.

Отже, вочевидь, що нинішня система надання пільг є неефективною, має дуже багато проблем і тому потребує реформування. Покращувати систему соціальних пільг, на нашу думку, необхідно за такими основними напрямками:

- відхід від категоріального принципу, тобто переорієнтація пільг на людину, якій вони справді потрібні. Це можна реалізувати шляхом попереднього з'ясування рівня доходів адресата пільги, і якщо дохід виявляється вищим за середній, він втрачає право на користування пільгою. Доцільно, буде також створити систему моніторингу за доходом пільговика. Хоч це і підвищить витрати на обслуговування розрахунків з пільговиками, проте ефективність системи значно підвищиться, та й сума пільгових

виплат знизиться, адже більшість пільговиків – це особи з доходами вище середнього;

- з метою зменшення невідповідності між виплатами по соціальних пільгах та їх реальною сумою, доцільно закріпити за кожним видом пільг нормативний документ та конкретне джерело його (виду пільг) фінансування. Наприклад, це можуть бути або кошти бюджетів різних рівнів або кошти з фондів соціального страхування;

- розробка єдиного законодавчого акту, який охоплював би всю систему надання соціальних пільг. Це зробило б процедуру надання цих пільг більш прозорою і зрозумілою.

Через глибоку економічну кризу, військові дії та політичні чвари, можна

навести сотні об'єктивних виправдань тому, що права і умови життя наших людей з інвалідністю навіть віддалено не відповідають тим базовим канонам Конвенції ООН «Про права інвалідів», яку Україна ввела в дію 4 лютого 2010. Але, можливо причини провалу впровадження зазначеної Конвенції ООН слід шукати не в нинішньому економіко-політичному стані України, а в невикористанні нашим суспільством величезного трудового та інтелектуального потенціалу людей з інвалідністю? Наявність же такого потенціалу цілком очевидна, адже ні хто з нас не в змозі визначити наскільки у конкретної людини з інвалідністю внаслідок обмеження одних його можливостей посилюються, загострюються або розвинулися інші його якості, які потенційно можуть бути надзвичайно корисними для суспільства.

Можливо тільки усвідомлення цього факту і розуміння державою того, що залучення інвалідів до активного суспільно корисного життя, в кінцевому рахунку, обернеться консолідацією та активізацією соціально-економічного розвитку країни, змусить владу спробувати все ж вирішувати проблеми інвалідів не для «галочки». У цьому

сенсі, безсумнівним позитивом могли б стати зміни у новому податковому кодексі, які передбачають укладення договорів між громадськими організаціями осіб з інвалідністю, що перемогли у відповідних конкурсах, договорів з Фондом соціального захисту інвалідів та роботодавцями, для яких ці громадські організації будуть підбирати людей з інвалідністю на вакантні місця.

Основною метою укладення таких договорів буде надання гарантій роботодавцям щодо новоприйнятих людей з інвалідністю з боку громадських організацій та осіб з інвалідністю. Зокрема, у цих договорах може бути визначений термін, протягом якого громадські організації осіб з інвалідністю повинні навчати і «підстрахувати» новоприйнятих осіб з інвалідністю на робочому місці. Крім того, за обопільним бажанням працедавця та новоприйнятої на роботу особи з інвалідністю, громадські організації осіб з інвалідністю повинні будуть організовувати роботу на дому. Курирувати всі ці відносини між громадськими організаціями осіб з інвалідністю, роботодавцями та особами з інвалідністю міг би все той же Фонд соціального захисту інвалідів.

Але ж для адекватного вирішення проблем осіб з інвалідністю зазначених змін до законодавства України далеко недостатньо. Необхідно, насамперед, усвідомити, що корінь всіх проблем людей з інвалідністю полягає у відсутності механізму масового та економічно доцільного включення їх до активного суспільно-корисного життя. До того часу поки в суспільстві не сформується стійке переконання в тому, що інваліди це не тільки об'єкт проявів співчуття і гуманності, але й потужний потенціал для економічного, інтелектуального і творчого розвитку суспільства, проблеми цих людей у нас в країні кардинально не будуть вирішені [16].

Зараз становище людей з інвалідністю в Україні можна уподібнити відбракованим відходам, які намагаються всіляко завуалювати і візуально надати їм добropорядний вигляд в інтер'єрі державного облаштування. Хоча наша держава, на догоду сучасним європейським цивілізованим віянням, останнім часом

досить активно мусує тему інвалідів, всі їхні проблеми поки вирішуються лише поверхово. Інакше кажучи, латаються діри, але не викорінюється суть проблем [17].

Звичайно, для формування в суспільстві належного ставлення до осіб з інвалідністю та запровадження ефективного механізму залучення цих людей до суспільно-корисної діяльності необхідно спочатку витратити матеріальні ресурси і виконати значний обсяг робіт. Все це не можна зробити без активної участі громадських організацій осіб з інвалідністю. Саме громадський рух інвалідів при грамотній його організації є джерелом необхідних трудових, інтелектуальних і матеріально-фінансових ресурсів. Все ті ж організації цілком здатні залучити необхідний обсяг матеріально-фінансових ресурсів у вигляді міжнародних грантів і благодійної допомоги [18].

Необхідно також впровадити механізм презентації діяльності цих громадських організацій і забезпечити об'єктивну оцінку соціальної значущості їхньої діяльності. Необхідно впровадити методику оцінки потреб і ступеня нужденності конкретних осіб з інвалідністю, розробити систему цільової, контрольованої суспільством допомоги. При цьому необхідно, щоб дана система всебічно стимулювала соціально-відповідальний бізнес в наданні благодійної допомоги найбільш нужденним особам з інвалідністю. Необхідно, нарешті, створити систему прозорої, технологічно відпрацьованої і економічно доцільної взаємодії громадських організацій з місцевою владою і комерційними структурами, яка всіляко стимулювала і розвивала б традиції милосердя та благодійності. Разом з тим, для того, щоб реально діючі організації змогли себе ефективно презентувати потрібно просто запропонувати грантодавцям та іншим потенційним спонсорам громадських організацій осіб з інвалідністю чіткий механізм оцінки ефективності їх діяльності.

Висновки. Отже, стратегічна мета України – досягти рівня економічно розвиненої держави – потребує серйозної роботи щодо удосконалення захисту прав і свобод людини, демократизації всіх складових суспільного життя, економічного

зростання та забезпечення механізмів і умов для створення матеріального та духовного добробуту населення. В ході проведеного дослідження основних теоретичних аспектів соціального захисту та соціального забезпечення було визначено пріоритетні напрямки, проблеми та шляхи розвитку соціальної сфери України на шляху євроінтеграції.

Проаналізовано умови функціонування діючої системи соціального захисту населення України. Визначено, що становлення соціального захисту та збільшення впливу саме цієї категорії прописано в Конституції України, а отже й розвиток інших соціальних складових, соціального забезпечення та страхування має належним чином регулюватися, оскільки дані категорії мають не перероблюватися, а розвиватися та вдосконалюватися для покращання соціальних відносин в суспільстві в цілому. Вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням соціального захисту, є прерогативою держави як у сталій, так і в трансформаційній економіці. Також зазначено, що на сьогодні в сфері соціальних відносин, а саме існуючого соціального захисту в Україні, при реформуванні та вдосконаленні вже існуючої законодавчої бази все ж належний контроль за її дотриманням здійснюється недостатньо, оскільки до цього часу відсутній нормативний акт змістовного характеру, що регулює визначеність понять та їхню роль в соціальних відносинах.

Вивчено досвід провідних «соціальних держав» щодо формування моделей соціальної політики та зроблено висновок про наявність певного потенціалу в реалізації та розвитку цього питання щодо вдосконалення існуючого механізму надання соціальної допомоги малозабезпеченим громадянам України. Використовуючи міжнародний досвід ми маємо можливість застосовувати власні норми, які вже є більш досконалими у порівнянні з попереднім законодавством.

Оскільки Україна ратифікувала багато міжнародних договорів, вона має пристосовувати їх до існуючої ситуації, або, на відміну від них, створювати щось нове через покращання вже існуючого механізму

забезпечення системи соціального захисту різних верств населення.

Проведене дослідження дозволило окреслити проблеми вітчизняної системи соціального захисту, а саме:

- доведено, що проблема належного соціального захисту малозабезпечених та пільгових категорій громадян через впровадження державних соціальних допомог має на меті створення умов, за яких такі громадяни матимуть можливість на правову та матеріальну підтримку для виходу з скрутної ситуації;

- система соціального захисту малозабезпечених та пільгових категорій громадян є певною мірою складною саме через відсутність законодавчого акту, який би в повній мірі розглядав дану систему з існуючими групами в цілому тобто, існує певне дублювання соціальних допомог через різні законодавчі акти;

- до цього часу чітко не визначено питання соціального захисту малозабезпечених та пільгових категорій громадян від ризиків, пов'язаних з можливістю настання повторних захворювань, тобто з медичними ризиками;

- недостатньо розвинена соціальна підтримка пільгових категорій громадян щодо санаторно-курортного лікування та надання відповідних послуг.

Враховуючи зазначені проблеми, запропоновано підходи до їх розв'язання у сфері соціального захисту населення, а саме:

- необхідно розробити порядок призначення соціальних державних допомог малозабезпеченим громадянам;

- одним з варіантів певного покращання системи соціального захисту малозабезпечених громадян є створення спеціалізованої бази даних категорій громадян, які потребують соціальної допомоги, та організація професійного контролю за дотриманням вимог при наданні таких допомог;

- покращання програми адресних допомог має також корегуватися через спільну діяльність органів Міністерства соціальної політики України та організації підтримки з боку органів місцевого самоврядування. Така співпраця має збільшити відсоток призначення дійсно потрібних допомог через

реалізацію соціального захисту громадян в Україні в цілому відповідно до малозабезпечених та пільгових категорій норм законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення 16.12.2021).
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 року: чинне законодавство зі змінами та доповненнями: офіційний текст. Київ, 2022. 20 с
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням: Закон України від 18 січня 2001 року: законодавство зі змінами та доповненнями: офіційний текст. Київ, 2014. 40 с.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 року [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/ed20110101/page> (дата звернення 14.11.2021).
5. Державна політика в соціогуманітарній сфері: підручник / В. А. Скуратівський, В. П. Трошинський, П. К. Ситник та ін.; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трошинського. Київ: НАДУ, 2010. 284 с.
6. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю. К. Качуренко. 2-е вид. Київ: Юрінформ, 1992. 200 с.
7. Реалії та перспективи розвитку соціальної сфери в умовах децентралізації / А. О. Чечель, Д. Л. Тарасенко, К. К. Сухова. *Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування: колективна монографія* / Заг. ред. А. О. Чечель, С. В. Хлобистов. Бельско-Бяла [Польща], 2017. С. 272-287.
8. Соціальна політика: політико-правові засади та особливості управління соціальними процесами [Електронний ресурс]. URL: Режим доступу: <http://buklib.net/books/27137/> (дата звернення 26.11.2021).
9. Хома Н. М. Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 612-618.
10. Соціальний звіт за 2016 рік / Міністерство соціальної політики України. Київ, 2017. URL.: <http://www.msp.gov.ua/timeline/Zviti.html> (дата звернення 13.11.2021).
11. Синяєва Л. В., Зіряк О. П. Демографічна ситуація і соціальна політика в Україні. *7th International youth conference «Perspectives of science and education», 15th February 2019, New York, USA*. 2019. P. 151-162.
12. Синяєва Л. В., Верховод І. С. Альтернативні механізми розподілу і реалізації ресурсів у соціальній сфері. *The 5th International scientific and practical conference «Fundamental and applied research in the modern world» Science Publisher, Boston, USA, 16-18 December*. 2020. P. 649–660.
13. Технологія прийняття управлінських рішень: навч. посібник / уклад. В. Д. Бакуменко. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 20 с.
14. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 4 листопада 1991 року [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#text> (дата звернення 07.12.2021).
15. Європейський кодекс соціального забезпечення: Кодекс Ради Європи від 16.04.1961: переглянуто 1990 року [Електронний ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_329 (дата звернення 10.11.2021).
16. Конвенція Про збереження прав у галузі соціального забезпечення» прийнята у 1983 році
17. Конвенція про захист прав людини і основних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 270.
18. Європейська соціальна хартія (переглянута): Хартія ради Європи від 18.10.1961 [Електронний ресурс]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення 01.12.2021).
19. Конвенція про основні цілі і нормативи соціальної політики: Конвенція Ради Європи від 22.06.1962, ратифікована Законом України № 692--VIII від 16.09.2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 80. Ст. 15.
20. Про рівноправність громадян, іноземців, осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення: Конвенція МОП від 28.06.1962. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/993_017 (дата звернення 10.12.2021).
21. Загальна декларація прав людини: Декларація Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 30.11.2021).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya na vypadok bezrobittia»
3. Zakon Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya zviazku z tymchasovoiu vtratoiu pratse-zdatnosti ta vytratamy, zumovlenymy narodzhenniam ta pokhovanniam»
4. Zakon Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya vid neshchasnoho vypadku na vyrobnyts-tvi ta profesiinoho zakhvoriuvannya, yaki sprychynuly vtratu pratsezdatsnosti».
5. Derzhavna polityka v sotsiohumanitarnii sferi: pidruchnyk [avt. kol.: V.A.Skurativskiyi, V.P.Troshchynskiyi, P.K.Sytnyk ta in.] (2010); [za zah. red. V.A. Skurativskoho, V.P.Troshchynskoho]. K.: NADU, 284 p.
6. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava, Prava liudyny. Mizhnarodni dohovory Ukrainy, deklaratsii, dokumenty. (1992) [Uporiad. Yu.K. Kachurenko]. 2-e vyd. K.: Yurinform.

7. Realii ta perspektyvy rozvytku sotsialnoi sfery v umovakh detsentralizatsii [Chechel A.O., Tarasenko D.L., Sukho-va K.K.] (2017) Problemy ta perspektyvy rozvytku derzhavnoho upravlinnia v umovakh reformuvannia: [kolektyvna monohrafiia] / Zah. red. Chechel A.O., Khlobystov Ye.V. – Belsko-Biala (Polshcha): Vyscha shkola ekonomiky ta humanitarystyky, pp. 272-287.
8. Sotsialna polityka: polityko-pravovi zasady ta osoblyvosti upravlinnia sotsialnymy protsesamy URL: <http://buklib.net/books/27137/>.
9. Khoma N. M. (2012) Typolohiia modelei sotsialnoi derzhavy: analiz osnovnykh pidkhodiv. *Derzhava i pravo*, Vypusk 56.
10. Sotsialnyi zvit za 2016 rr. MSPU. Kyiv. (2017). URL: <http://www.msp.gov.ua/timeline/Zviti.html>
11. Syniaieva L.V. Ziniak O.R. (2019) Demohrafichna sytuatsiia i sotsialna polityka v Ukraini. 7th International youth conference «Perspectives of science and education». 15th February 2019, *New York*, pp. 151-162
12. Syniaieva L. V., Verkhovod I. S. (2020) Alternatyvni mekhanizmy rozpodilu i realizatsii resursiv u sotsialnii sferi. The 5th International scientific and practical conference “Fundamental and applied research in the modern world” (December 16 -18, 2020) *BoScience Publisher, Boston, USA*. 16-18 December, 822 p., pp. 649 - 660
13. Tekhnolohiia pryiniattia upravlinskykh rishen: Navch. Posib. (2007) [Uklad. V.D.Bakumenko]. *K.: Vyd-vo NADU*, 20 p.
14. Zakon Ukrainy «Pro pensiine zabezpechennia». *Zakony Ukrainy, Tom 2. K.: AT «Knyha»* (1996), pp. 254 – 285.
15. Ievropeyskyi kodeks sotsialnoho zabezpechennia // pryiniato u 1964 rotsi, perehliano 1990 roku. ETS №139
16. Konventsiiia MOP № 157 «Pro zberezhennia prav shchodo sotsialnoho zabezpechennia». pryiniata u 1983 rotsi
17. Ievropeiska konventsiiia «Pro zakhyst prav liudyny i osnovnykh svobod», pryiniata u 1950 rotsi, ratyfikatsiia zghidno do Zakonu № 475/97 VVR Ukrainy u 1997 rotsi
18. Ievropeiska sotsialna khartiia //pryiniata v 1961 r., perehliano u 1996 r., ratyfikovana Ukrainoiu u 2006 r
19. Konventsiiia MOP № 117 «Pro osnovni tsili i normatyvy sotsialnoi polityky», pryiniata v 1962 rotsi
20. Konventsiiia MOP № 118 «Pro rivnopravnist shchodo sotsialnoho zabezpechennia», pryiniata u 1962 rotsi
21. Zahalna deklaratsiia prav liudyny, pryiniata Orhanizatsiieiu Obiednanykh Natsii u 1948 roku

